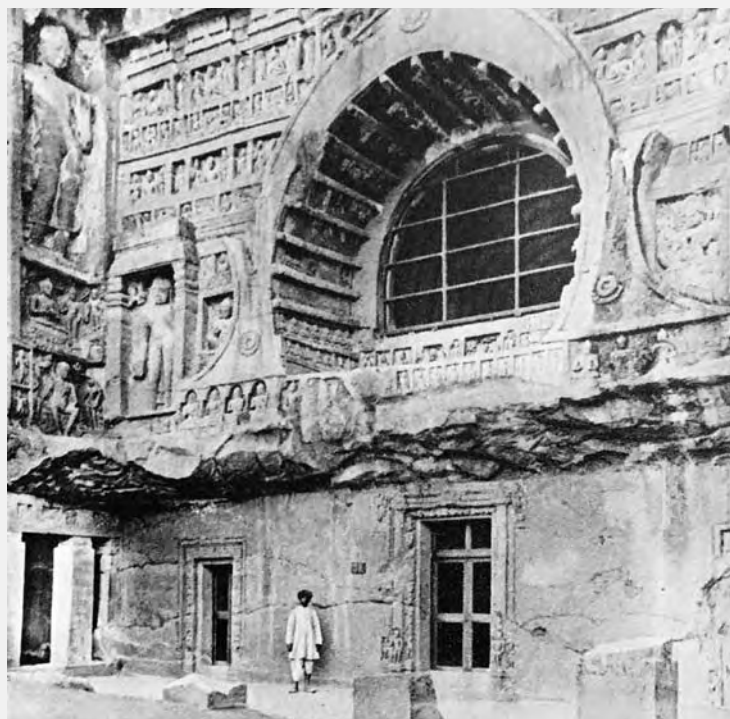

CSOMÓPONT

MEDGYASZAY ISTVÁN ÉS HÜTL DEZSÓ PÁLYÁJÁNAK TALÁLKOZÁSAI

SZÖVEG TEXT: KARÁCSONY RITA

Medgyaszay Istvánt, a vasbetonépítés magyar úttörőjét jelentős kutatói és tervezői tevékenységgel a háta mögött nevezték ki a Műegyetem magántanárává 1927-ben. Ettől kezdve nyílt lehetősége arra, hogy a gyűjtőútjain és saját tervezői feladatai során szerzett tapasztalatait megossza az érdeklődő hallgatósággal.

MEDGYASZAY ISTVÁN INDIAI ÚTJÁN KÉSZÍTETT, KÉSŐBB A MŰEGYETEMEN VETÍTETT FELVÉTELE. FORRÁS: MEDGYASZAY-EMLEKHÁZ

Az 1920-as években is érvényben lévő¹ 1898-as műegyetemi *Magántanári szabályzat* értelmében „magántanárok valamely határozott tudományok egyes részeinek nyilvános tanítására jogosult férfiak,² kik előadásait a műegyetemen hirdethetik és ennek helyiségeiben tarthatják. Magántanárok rendes tanszékek egész tárgykörére nem képesíthetők.”³ 1902-ig kizárólag műegyetemi oklevéllel, egyetemi doktori oklevéllel vagy középiskolai tanári oklevéllel rendelkezők folyamodhattak magántanári kinevezésért. Ez alól kivételt nyerhettek egyes, „elismert tudományosságú férfiak”, sőt az egyetemi tanács javasolhatta a habilitációs eljárás máig meghatározó elemeinek, a kollokviumnak és/vagy a próbaelőadásnak elhagyását.⁴

1902-ben a szabályzat két szakaszának módosítására volt szükség, ugyanis ekkortól a Műegyetemen is megszerezhetővé vált a műszaki doktori fokozat. 1902. január 16-án adták át az első doktori címet Zie-linszki Szilárd, a *Helyi érdekű és iparvasutak építésének és tervezésének* magántanára⁵ számára. Az 1902. április 8-án jóváhagyott módosítás elsősorban a szabályzat 5. szakaszát érintette: a magántanári képesítés előfeltételévé a műegyetemi vagy egyetemi doktori oklevél megléte vált.⁶ A 21. szakaszon ugyanakkor nem változtattak, vagyis a tanácsnak – in-

dokolt esetben – továbbra is jogában állt felmentést adni.

Medgyaszay István 1925. június 5-én folyamodott először magántanári kinevezésért *Előadások a népművészet köréből* címmel.⁷ Kérelmét az egyetemi tanács befogadta és továbbadta az építési osztálynak megvitatásra.⁸ Utóbbi azonban elutasíthatta, erre utal, hogy Medgyaszay 1927. február 25-én benyújtott újabb folyamodványa a tárgykör kiegészítését tartalmazza,⁹ és ezt támasztja alá a Medgyaszay-emlékházban található, 1925-ben kelt levél másolatának aljára írt megjegyzés is: „nov-ben Wäl-der értesít, hogy minél rövidebb helyett mégis legalább 10 oldal legyen.” Az építész habilitációs eljárása ténylegesen tehát 1927-ben kezdődött. Medgyaszay műszaki doktori címmel ugyan nem rendelkezett, de széleskörű és elismert szakmai tevékenységével bizonyította alkalmasságát a kinevezésre, így a tanács az ő esetében felmentéssel élt. A doktori cím mellőzésén kívül a bírálók a kollokvium elengedését is javasolták.

A benyújtott anyag bírálatával a szabályzat értelmében a szakosztálynak legalább két tanárt kellett megbízni. A Medgyaszay-anyag bírálója az első építész doktor, Hüttl Dezsó volt, rajta kívül Nádler Róbert festőművészt és Wäl-der Gyulát kérték fel véleményezésre.¹⁰ Mindhárman – Wäl-der Gyula ajánlásában tulajdonképpen röviden annyit ír, hogy csatlakozik bírálótársa, Hüttl véleményéhez – kiemelik a magyar népművészet oktatásának fontosságát a Műegyetemen és elismerik Medgyaszay e témakörben végzett kutatómunkáját. Huszka József előadásai – *Magyar díszítő motívumok* – révén a hallgatóság 1914-től kezdve alaposabb ismeretekre tehetett szert a magyar népművészet terén. Medgyaszay ebbe a folyamatba kapcsolódott be hetente tartott, vetített képes előadásaival. Hüttl bírálatában közli az 1927-ben benyújtott előadás-tervezet főbb pontjait: „1. A Művészet és Népművészet egymáshoz való viszonya és a képzőművészet jelentősége. 2. A magyar népművészet néprajzi és történeti háttere. 3. A magyar nép és képzőművészetének összefoglaló jellemzése. 4. Népművészetünk felosztása, jellemző műveinek ismertetése és méltatása. 5. Népművészetünk felosztása művészi korszakok szerint.” A tárgy címének változásai közül itélve¹¹ Medgyaszay előadásain nemcsak a magyar népművészet és építőművészet ismertetéséről esett szó, hanem a formakincs lehetséges alkalmazásáról is az akkori építészetben, a gyakorlatban.

Nádler Róbert bírálatában a nemzetközi és nemzeti folyamatok, értékek párhuzamos jelenlétének szükségességére hívja fel a figyelmet. Véleménye szerint „annak a népnek, mely nem akar elmaradni a civilizáció általános haladásától, át kell vennie a közkinccsé vált szellemi értékeket, de csak az a nép bír nyomatékos értékkel, mely nemcsak átveszi a többi népek kulturális munkáinak eredményét, hanem ad is valamit a magából. Ezért minden népnek azt a benső sajátos értéket ápolnia kellene, melyből merítve adhat valami különlegeset a közösségnek.” A továbbiakban más szempontokat is kiemel, melyek miatt úgyszintén fontosnak tartja a népművészet oktatását a Műegyetemen: „így a népművészeti tárgyak logikai, tektonikai és anyagszerű helyes alakítását és megmunkálását valamint gazdag nemzeti jellegű díszítő formakincset, mely alkalmas lenne a magyar építőművészetnek egy különös nemzeti zamatot adni.”

Nádlerhez hasonlóan Hüttl is megfogalmazza az egyre inkább nemzetközivé váló építészet és egyáltalán a művészet problematikáját: „Szé-

zadunkban, midőn a gyors közlekedés és a számos építészeti publikáció az egyes nemzetek művészeti sajátosságait mindinkább elmoszák és egyöntetűséget, cosmopolitikus egyenlőséget hoznak létre a művészi alkotásokban, nagyon helytálló a törekvés azt a nemzeti sajátosságot, a mely még fellelhető, lehetőleg megóvni, ápolni és azt kiművelve a művészetben nemzeti jellegre törekedni. A legnagyobb érdeklődés azok felé a műalkotások felé fordul, a melyekben nemzeti jelleg tükröződik.” Hüttl számára – ennek ellenére – saját tervezői tevékenységében a történeti stílusok, különösen az itáliai barokk művészet jelentették a kiindulópontot. Igaz ugyan, hogy a két világháború között modernebb stílusú épületeket is tervezett, de a díszítésről a Péterfy Sándor utcai kórházépület vagy a Cházár András utcai volt autóbuszgarázs (ma Récsei Center) esetében sem kívánt teljesen lemondani.

Medgyaszay habilitációja után három évvel tartott rektori székfoglaló beszédében Hüttl üdvözlö az új építőművészetet, az új szerkezeti megoldásokat, de a hagyománnyal szakító és a díszítést kizáró építészetet nem tartja minden esetben alkalmazhatónak, szerinte ugyanis az „az emberi szépérzék a díszítést megkívánja”, de „hogyan a modern épületek dekoratioja a díszítő elem, hogyan fog kialakulni, az a jövő titka, de nem kételkedem, hogy igen rövid idő kell hozzá, hogy az építész a túlságos egyszerűséget elhagyva, ismét architektonikus elemekkel és díszítésekkel fog dolgozni.”¹²

Medgyaszay tulajdonképpen egész pályája során arra törekedett, hogy az általa igen hamar felfedezett vasbeton építészethez megtalálja a megfelelő formát, hogy kifejezésre juttassa a szerkezetben ható erőket.¹³ Ehhez nyújtott számára segítséget a népművészet és annak Keletre visszavezethető gyökerei, de nemcsak számára, hanem ahogy a műegyetemi előadásait összegző kéziratban olvashatjuk: „népünk építőművészete ... nagy értékeket rejt magában minden hivatásos tervezőépítész részére is. (...) A népi formák közvetlen átvételére alig gondolunk. Inkább irányításra, népművészetünk ismertett jellemtvonásaira és sajátos hangulatára.”¹⁴

Hasonló okokból foglaltak tehát állást a népművészet oktatásának fontossága mellett a habilitációs anyag bírálói. Hüttl szintén a rektori székfoglalójában tért ki arra, hogy a Műegyetemen – amely akkor az egyetlen főiskola volt, ahol építészképzésben vehettek részt a hallgatók – erős hangsúlyt kell fektetni az elméleti oldalra, és így az általános művelődési tárgyak oktatása és a történelmi stílusok tanulmányozása sem lehet elhanyagolható.¹⁵

A Medgyaszay István magántanári képesítésére vonatkozó határozatot végül 1927. július 31-én hagyta jóvá a vallás- és közoktatásügyi miniszter,¹⁶ természetesen a sikeres próbaelőadást követően.¹⁷ Az építész 1939. augusztus 8-án nevezték ki¹⁸ a Műegyetem nyilvános rendes tanárává, aki egészen az 1950-es évek elejéig vett részt az oktatásban. Előadásainak szüneteltetését mindössze egyszer kérte a rektortól, 1931-ben, amikor ázsiai tanulmányújtára indult.¹⁹

Az oktatás mellett mindvégig foglalkozott a magyar népművészet eredetének kutatásával és építészeti tervezéssel is. Tanártársával, Hüttl Dezsővel valahol hasonló célt fogalmaztak meg maguk és az egész építészársadalom számára – megtalálni a modern építészethez megfelelő formákat, díszítményeket –, ugyanakkor más utakon jártak, mégis akadtak olyan tervezési feladatok, olyan közös pontok, melyek mindkettejük pályáját meghatározták.

Az egyik ilyen közös pont épp a magántanári kinevezés iránt benyújtott kérelmek idejére tehető: a főváros 1925–26. évi kislakásépítési akciójának keretében Medgyaszay három (Budaörsi úti bérházépületek – A, B, D pavilonok), Hüttl Dezső pedig egy (Simor utca, ma Vajda Péter utca 43.)²⁰ bérházépületet tervezett.

A tervezéssel a „főváros első építészeti és építész tanárait” bízták meg, akik a stílus kérdésében is teljesen szabad kezet kaptak.²¹ Többségük – köztük Hüttl Dezső – nem keresett új válaszokat, hanem a történeti stílusokhoz ragaszkodott. A bérházat tisztviselők számára tervezte Hüttl,

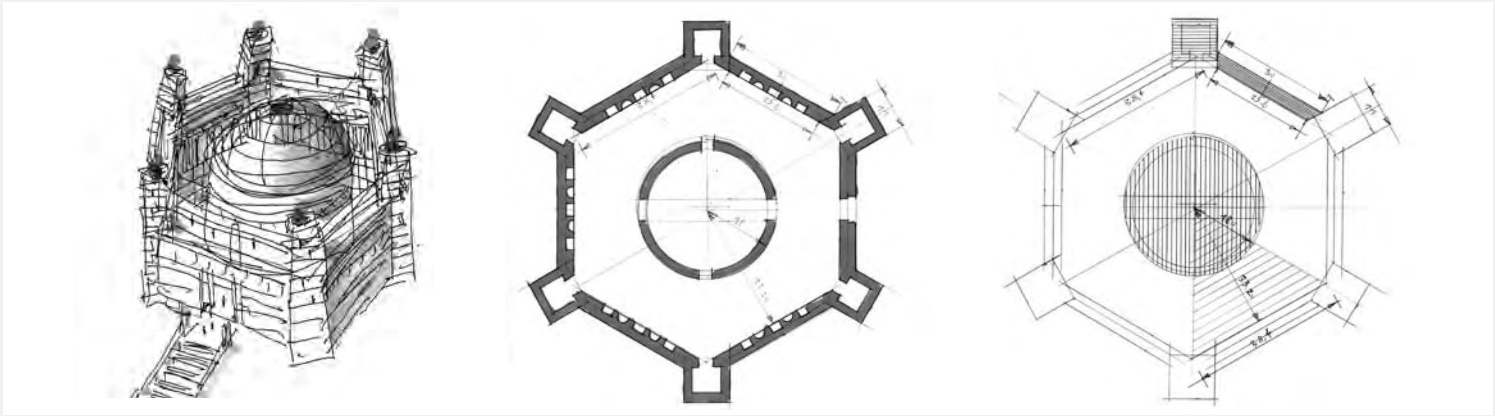
HÜTL DEZSŐ ÁLTAL TERVEZETT BÉRHÁZ A VAJDA PÉTER UTCÁBAN. FOTÓ: KARÁCSONY RITA

így egyszobás lakás alig volt benne, összesen 4 ilyen létesült. A lakások nagy száma (összesen 98 db, köztük 4 műteremlakás a manzárd-szinten) miatt nem volt lehetősége függőfolyosó elhagyására. A belsőudvaros, függőfolyosós épületrészeket keskenyebb, egykor kétszobás, cselédszobás lakásokat magába foglaló szárny köti össze. A neobarokk ezúttal is meghatározó, de ezen a házon már megjelenik Hüttl építészeteiben egy új elem, amelyet később is előszeretettel használt: a főhomlokzat jobb és bal szélső tengelyében látható oszlopokkal alátámasztott nyitott terasz. A támaszok – a történeti építészeti mintájára – alulról felfelé haladva egyre vékonyabbak. Szintén figyelemreméltó az összekötő épületrész udvari homlokzatának teljesen nyitott, oszlopos-arkádós kialakítása.

Medgyaszay bérházépületein ezzel szemben a népművészetből táplálkozó építészeti és díszítőelemek jelentek/jelennek meg, megfigyelhető a lakások és az öt épületből álló együttes (a C, E pavilonokat Friedrich Lóránd²² tervezte) tiszta alaprajzi rendszere. Az öt pavilonban összesen 134 lakás létesült, ezek közül mindössze 28 volt háromszobás, a többi egy-, illetve kétszobásnak épült.²³

A két építész pályáját összekapcsoló másik közös pont az 1933-as meghívásos tervpályázat, melynek tárgya a Hármashatárhegyre építendő Nemzeti Emlécsarnok volt. Medgyaszayt 1933. márciusában kérte fel a vallás- és közoktatásügyi miniszter a terv elkészítésére. A Hüttl-hagyatékban ugyan nem maradt fenn a meghívásos pályázatra vagy a felkérésre utaló irat, de megtalálható a tervezett emlécsarnok rövid műleírása és egy köbméterszámítás, melyek segítségével képet alkothatunk Hüttl tervéről is.²⁵

Medgyaszay tervéhez²⁶ hasonlóan Hüttl is egy centrális, minden oldalról közel azonos képet mutató épületben gondolkodott, melynek közepén található a Medgyaszay-tervben oktagonális, Hüttlben kör alaprajzú, a Pantheon mintájára kialakított, mozaikfrízzel ellátott csarnoktér, a tulajdonképpeni szentély. Míg Medgyaszay több ízben foglalkozott a Nemzeti Panteon kérdésével, addig Hüttl pályafutásában ez a feladat egyedülállónak mondható. A műleírásból ítélve ennek ellenére vagy pont emiatt nagy érdeklődéssel tett eleget a felkérésnek. Az építész a következőképp ír az épületről: „Méretében a 100 m-t kell megközelítenie és tömegével kell hatnia. Ezért kellett magas falakkal a megoldást keresni, viszont e falaknak nagy tömeghatást kell mutatniuk, tehát lehetőleg nagy nyugodt felületeket kell alkotniuk. Ez emlékmű úgy nappal, mint éjjel pompás képet nyújtana a Főváros és a Duna felől. Nagy nemzeti ünnepeken kivilágítva és a tornyok tetején elhelyezett serpenyőszerű medencékben égő óriási lángokkal remek látványt nyújtana. (...) Az udvar, mely a szentélyt körülveszi, szolgál az emlékművek felállítására, a hol a nagy falfülkék tág teret adnak az emlékművek művészi hatású elrendezésére.

KARÁCSONY TAMÁS REKONSTRUKCIÓS RAJZAI HÜLLT DEZSŐ HÁRMASHATÁRHEGYRE TERVEZETT EMLÉKSARNOKÁRÓL

A temetkezési helyek részben az udvar fölkéiben, részben a szentély kriptájában vannak, utóbbihoz az udvartól vezet le két lépcső és folyosó. Az egész elrendezés áhítatot keltő.” A 25 méter magas falkorona tetejét a lépcsőkön kívül két lift segítségével lehet megközelíteni, a 32 méter magas tornyok „kilépő-építményéhez”, melyek a tűzserpenyők elhelyezésére szolgálnak, csigalépcsőn lehet felmenni. Hüttl a műleírásban a használni kívánt anyagokat is megnevezi: „a külső falai nagyméretű vagdalt kőből vannak elgondolva (budakalászi kemény mészkő), az udvar felől, úgy a falak, mint a szentély vörösbarna klinker burkolattal és kemény mészkő párkányokkal, lábazatokkal. A szentély lefödése vörösréz. Az udvar padlója apró koczka színes mészkőből, mintában rakva, a csarnok padlója kőlapokból áll. A csarnok belsejének architektúrája kemény mészkő és márvány.” Hüttl a tervezés mellett a kivitelezés mikéntjén is gondolkodott, úgy látta, hogy az volna a legegyszerűbb, ha a Bécsi út mellett létesítenének egy ideiglenes építési telepet, ahonnan az újonnan kiépített drótkötélpályán lehetne felszállítani a szükséges anyagokat és eszközöket.

Dümmerling Ödön, a Hüttl-iroda egykori alkalmazottja az 1960-as években foglalkozott a Hüttl-hagyaték gondozásával és feldolgozásával. Kéziratában²⁷ a két ismert dokumentum alapján az emléksarnokot kéttornyos építményként értelmezi, a köbméterszámítás adataiból kiindulva azonban inkább hatszögletű, a sarkokon egy-egy toronnyal tagolt „várkoronát” kell elképzelnünk, mely kivilágítva valóban impozáns látványt nyújtott volna.

Medgyaszay számos megbízást kapott az egyháztól és az államtól, fővárostól, ez is hozzájárult ahhoz, hogy az államosítást követően mellőzték,²⁸ a nagy állami tervezőirodákban alacsony beosztásban foglalkoztatták. Minden bizonnyal hasonló vagy még szomorúbb sors vált volna Hüttl Dezsőre (1870–1945), ha megéli a fordulat évét és Gellért-hegyi villájának felosztását.

A két építész tervezői tevékenységén túl érdemes lenne műegyete-mi munkásságukkal is mélyrehatóbban foglalkozni, hiszen a Műegyetem könyvtárban és levéltárban, valamint a Medgyaszay-emlékházban számos előadásjegyzet és irat vár tanulmányozásra, feldolgozásra és publikálásra.

¹ Az 1916-os szervezeti szabályzat a korábbi Magántanári szabályzatra hivatkozik: „Azok, a kik a műegyetemen határozottan körülírt tárgyakból előadásokat óhajtanak tartani, a Magántanári szabályzat alapján magántanárokká képesíthetők.” (A Magyar Királyi József-Műegyetem szervezeti szabályzata, Budapest 1916. 5.)

² A szabályzat kizárólag férfiakat említi, hiszen az első női rendes hallgatók csak 1918-ban iratkozhattak be a Műegyetemre. (Batalka Krisztina: A Műegyetem az első világháborúban. <http://gerundium.lib.unideb.hu/megjelent/html/58bd36f6bf6f6>)

³ A Magyar Királyi József Műegyetem Szervezeti szabályzata, Budapest 1898. Magántanári szabályzat, 1. old.

⁴ A Magántanári szabályzat 21. szakasza

⁵ A M. Kir. József-Műegyetem programja az 1902/03-ik évre. BME Levéltár, Adatbázisok. http://public.omikk.bme.hu/bme_evkonyv/webpl.php?step=2&cat=tanrendek&konyvtar=/tanrendek/1902_03/&alcim_id=1932_12_01

⁶ A M. Kir. József-Műegyetem 1902/03-ik tanévének megnyitásakor 1902. szeptember hó 15-én tartott beszéd. BME Levéltár, Adatbázisok. http://public.omikk.bme.hu/bme_evkonyv/webpl.php?step=2&cat=beszedek&konyvtar=/beszedek/1902_03/&alcim_id=91_20_01

⁷ Rektori Hivatali Iktatókönyv 1/1925–1610/1927. BME Levéltár. 1925/1225. Medgyaszayt korábban is foglalkoztatta a tanítás kérdése, ugyanis 1914-ben, majd 1923-ban is megpályázott egy-egy állást a II. Középítéstani, illetve az I. Középítési Tanszéken. (Medgyaszay-emlékház, Műegyetem)

⁸ Egyetemi tanácsulési jegyzőkönyvek 1916–25. BME Levéltár. 3/a 5. Jegyzőkönyv a tanács 1925. évi március hó 13-án tartott 2. rendes üléséről. 21.

⁹ Rektori Hivatali Iktatókönyv 1/1925–1610/1927. BME Levéltár 1927/330. Az iratok nem találhatóak meg a levéltárban, 1930-ban ugyanis kivették őket Nagy. Ömélt. 1930. IX. 5. megjegyzéssel

¹⁰ Rektori tanácsulési jegyzőkönyvek 1925–27. BME Levéltár. Jegyzőkönyv a rektori tanács 1927. évi augusztus hó 31-én tartott 20. üléséről. Melléklet, bírálatok.

¹¹ A magyar nép építőművészete, A magyar népművészet eredete. Népművészeti és gyakorlati alkalmazása, Népi építésünk és gyakorlati alkalmazása. BME Évkönyvek, Tanrendek. 1927–46.

¹² Hüttl Dezső rektori székfoglaló beszéde, Magyar Építészeti Múzeum, Hüttl-hagyaték, 71.06.9.101

¹³ Medgyaszay István: A vasbeton művészi formájáról. Művészet, VIII. évf. (1909) 1. sz. 30–37.

¹⁴ Potzner Ferenc: Medgyaszay István. Holnap Kiadó, Budapest 2004. 198–199.

¹⁵ Hüttl Dezső rektori székfoglaló beszéde, Magyar Építészeti Múzeum, Hüttl-hagyaték, 71.06.9.101

¹⁶ Rektori tanácsulési jegyzőkönyvek 1925–27. BME Levéltár. Jegyzőkönyv a rektori tanács 1927. évi augusztus hó 31-én tartott 20. üléséről. 5–6.

¹⁷ A mérnöki és építési osztály 1927. 06. 24-én terjesztette be a próbaelődásról felvett jegyzőkönyvet. BME Levéltár, iktatókönyv 1925–27. (Az irat elvesztett).

¹⁸ Rektori Hivatal összesített személyi név és tárgymutatója 1917–1940. BME Levéltár, Medgyaszay

¹⁹ 1931. szeptember 10-én kelt levél a Műegyetem rektorának.

Medgyaszay-emlékház, Műegyetem

²⁰ A használatbavételi engedélyt 1927. február 18-án írták alá. BFL XV.17.d.329-38570

²¹ Gallina Frigyes, Dr.: Budapest székesfőváros 1925–26. évi építkezései. Magyar Építőművészet, 27. évf. (1927) 3–4. sz. IV.

²² Hüttl Dezsővel ebben az időben dolgozott együtt Friedrich Lóránd a marosvásárhelyi szanatórium tervéin. (1926–28)

²³ Gallina 1927.

²⁴ A vallás- és közoktatásügyi miniszter 1933. március 21-én kelt levele Medgyaszay Istvánnak. (Bizalmas! felirattal) Medgyaszay-emlékház, Tervek

²⁵ Hüttl Dezső tervleírása és költségcsatolása a Hármashatárhegyen építendő Nemzeti Emlékmű tervezethez. Magyar Építészeti Múzeum, Hüttl-hagyaték, 71.06.9.34

²⁶ részletes leírását lásd a 2004-ben megjelent Medgyaszay-könyvben (Pötzner, 181–183.) és a Magyar Építőművészetben (2017/4. Utóirat 66.)

²⁷ Dümmerling Ödön: dr. Hüttl Dezső. Kézirat, dr. Seidl Ambrus tulajdonában, 114.

²⁸ Filmvetítés és kerekasztal-beszélgetés a Medgyaszay épületek sorsáról, MÉSZ Kós Károly Terem, 2017. október 6.

JUNCTIONS

MEETING POINTS IN THE CAREERS OF ISTVÁN MEDGYASZAY AND DEZSŐ HÜLLT

István Medgyaszay, a pioneering architect in ferro-concrete technology in Hungary was appointed a private lecturer with the Budapest University of technology in 1927, after a significant career as a researcher and designer. From that time on, there was the opportunity for him to share his experience of his tours and design work with his audience of interested students. Throughout his career he ambitioned to find the adequate form for ferro-concrete architecture that he had discovered quite early to manifest the forces within the structure. Besides education, he had been engaged in researching the origins of Hungarian folk art and architectural design all throughout his oeuvre. In cooperation with his fellow lecturer, Dezső Hüttl they phrased a similar goal for themselves and all the architects' profession to find the adequate forms and ornaments for modernist architecture. However, they had a different way, and even so they were given design tasks and joint projects that defined their careers respectively.